

Berényi Csaba

A KEZELHETŐ TEST

*Test és hatalom szubjektumelméleti összefüggése
a Lăzărescu úr halála című filmben*

A román új hullám esztétikája

A 2000-es évek román filmparát egyszerre gyártási és esztétikai oldalról megreformáló új hullám annak köszönheti egységes mozgalmi jellegét, hogy a Cristi Puiu által fémjelzett és meghonosított realista formanyelv, illetve az alkotói beszédpozíció szociális érzékenysége általánosan elterjedt gyakorlattá vált a kortárs rendezők körében. A kihagyásokból, ismétlésekből felépülő narratív váz, a részleteket hangsúlyozó redukált elbeszéléstechnikai eszközök és a szikár, minimalista vizuális nyelv használata a hatvanas-hetvenes évek európai modernizmusában gyökerezik. Ezen alkotók a neorealizmus, valamint az események tiszta, dokumentarista megfigyelésre törekvő direct cinema megoldásait azért importálják, hogy színre vigyenek egy sajátosan kelet-európai létállapotot. Puiu filmelési gyakorlatát, amelyben az autoriter rendszerek indirekt társadalmi hatásait az alsóbb osztályok, a kisvárosi, vidéki mikroközösségek és átlagemberek nem ritkán szatirikus nézőpontjából ábrázolja, számos pályatársa követte. Elég, ha Cristian Mungiu, Corneliu Porumboiu vagy Radu Jude a minimalizmust fokozatosan elhagyó és azt továbbgondoló, önreflexív filmjeire gondolunk. A fokozott stilisztikai homogenitás ellenére a kortárs román mozi igen nagy tematikai gazdagságot mutat, ezáltal a múlthoz és a kiszolgáltatottsághoz való viszonyunkat más-más fénytörésben képesek láttatni. A Ceaușescu-éra (női) testet kisajátító és eltárgyasító diszkriminatív népességpolitikája (*4 hónap, 3 hét és 2 nap*), az egyéni valóságpercepciót kikezdő, így az elnyomás eszközeként funkcionáló karhatalmi nyelv (*Rendészet, nyelvészet*), a vallási fanatizmus (*Dombokon túl*), a korrupció (*Érettségi*), a szétforgácsolt történelmi emlékezet (*Forradalmárok*) és a művészi reprezentációnak ellenálló háborús bűntettek (*Bánom is én, ha elítél az utókor*) az ezerarcú hatalom egyetlen fundamentális tulajdonságát ragadják meg: a hétköznapiságot.

A hatalom mintázatai azért vizsgálhatók, mert számtalan élethelyzetből ismerősek. Puiu és pályatársai úgy teszik megérthetővé az intézményi, valamint a pártállami tekintély természetét, hogy az egyszerű kispolgár szemén keresztül mutatják meg, illetve kérdeznek rá az alávetettség különböző, a mindennapokat átszövő, ezáltal pedig gúzsba kötő formáira. Arra a tehetetlenségérzetre, „amikor szerencsétlen dolgokon úgy kell keresztülmenniük az embereknek, mintha ez lenne a dolgok hétköznapi menete”.¹ A román filmekben a hatalmi viszonyok nem feltétlenül hierarchikusan, az átlagember fölé tornyosulva válnak fojtogatóvá, hanem azáltal, hogy leszivárognak az emberi kapcsolatok privát tereibe. A különböző intézmények és a pártállami rendelkezések sok esetben rákényszerítik a kisembert az ügyeskedésre, a törvénytelen-ségre, a félrenézésre és mindezek elhallgatására, ezáltal pedig az emberek lesznek azok, akik maguk is legitimálják a politikai rezsim logikáját.

A történelmi, illetve társadalmi szembenézést szorgalmazva ezek a filmek azt az ellentmondásos helyzetet fogalmazzák meg, amely a kommunista múlt traumáinak feldolgozhatóságát az elnyomó hatalmi reflexek jelenbeli továbbélése mentén közelíti meg. Ennek leginkább húsba vágó aspektusa az egyén biopolitikai megalapozottságú irányítása, azaz a homogén test mint társadalmi diskurzusok által kitermelt kép fölött gyakorolt intézményi, ideológiai kontroll. Elemzésemben a hatalom korporealitásra irányuló normatív, rendszabályozó, végső soron pedig identifikáló gyakorlatait vizsgálom Cristi Puiu *Lăzărescu úr halála* (2005) című filmjében, amely az új hullám egyik első nemzetközi sikereként rehabilitálta a kortárs román filmgyártást.

A test mint bukott tárgy

A film egyetlen éjszaka eseményeit mutatja be. A 62 éves, tipikus lakótelepi kisnyugdíjasként egyedül élő Lăzărescu úr egyre erősödő fejfájása és gyomorpanaszai miatt kihívja a mentőket, ezzel pedig kezdetét veszi az egész éjszakán át tartó kálvária, amely során kórházzról kórházra szállítják, és szinte minden orvos cinikus közönnyel reagál a tüneteire, míg a magatehetetlen öregember egyre rosszabb állapotba nem kerül. Puiu nem pusztán az egészségügy dehumanizáló mechanizmusait

1 Diana POPA, *A test vizsgálata. Politikai és orvosi (üres) tekintély az új román filmben*, Film szem 2014/3., https://epa.oszk.hu/03500/03508/00015/pdf/EPA03508_film szem_2014_3_006-019.pdf (Utolsó hozzáférés: 2021. 04. 12.)

dokumentálja, miszerint az ellátórendszer kellős közepén Lăzărescu urat megfosztják méltóságától és attól a jogától, hogy pácienssé váljon,² illetve a nemtörődöm orvosok tehetetlenségét szatirikusan ábrázoló jelenetek sem elsősorban a hatalmi tekintély kiüresedését és diszfunkcióját rögzítik.³ Épp ellenkezőleg, Puiu megfigyelései túlmutatnak a beteget testté redukáló, ezáltal pedig individuumként felszámoló egészségügyi vizsgálatok, más szóval a dehumanizáló „orvosi tekintet” (medical gaze)⁴ pusztá ábrázolásán. A film nem másról, mint a hatalmi technikák szorítójában megképződő civilizált *én* (szubjektum) kitermelődéséről és ezen folyamatok korporális megalapozottságáról (illetve ennek kudarcáról) beszél.

A nyugati közvélekedést alapjaiban meghatározó karteziánus testfel fogás a szellem vagy lélek, valamint a test között lévő erősen hierarchizált, dualista viszonyra épül. Ez a hosszú évszázadokon át kizárólagosan elfogadott nézet a fizikai létezés szférájában sínylődő porhüvelyünket a metafizikai sík és a tiszta ráció nemességéhez soha fel nem érő alantas tárgyként kezeli és rendeli a cogito alá. Továbbá azt is implikálja, hogy a gondolkodó egyén abszolút ágensként van jelen saját identitásának nyelvi, kognitív kinyilatkoztatásakor. A 20. századi filozófia – élükön Foucault-val és a posztstrukturalizmussal – ezt a felfogást kezdte ki, újra központi szerephez juttatva a testet önmagunk és a valóság megtapasztalásának folyamatában, illetve a test társadalmi normák által megszabott és előírt szerepét hangsúlyozva. Ez a szerep pedig különösképpen, hatalmi pozíciók viszonyrendszerében jelölődik ki az egyén számára.

A testen keresztül érvényesített tiltások, korlátozások, valamint a vágykésztetések fegyelmezett kiélése ugyanis a társadalmi rendbe be tagozódó szubjektummá válás előfeltételei.⁵ A *Lăzărescu úr halálában* Puiu arra a folyamatra világít rá, ahogyan az egyén saját elidegeníthetetlen testtapasztalatát a hatalom egyik intézményének apparátusa, nyelvi jelölőfolyamatai és szisztémája olvashatóvá, hozzáférhetővé, egyszóval *kezelhetővé* teszi. Kezelhetővé abban az értelemben, hogy az

2 Vö. Vlad BASALICI, *Lăzărescu úr halála és a román film feltámadása* = <https://www.filmnett.ro/cikk/1036/cristi-puiu-moartea-domnului-lazarescu-lazarescu-ur-halala> (Utolsó hozzáférés: 2021. 04. 12.)

3 Vö. POPA, I. m.

4 Foucault terminusa. Ehhez vö. Zeynep BALCIOGLU, *The Medical Gaze Between the Doctor, the Patient, and the State* = <https://www.e-ir.info/2012/10/11/the-medical-gaze-between-the-doctor-the-patient-and-the-state/> (Utolsó hozzáférés: 2021. 04. 12.)

5 Vö. Michel FOUCAULT, *Body/Power = Power/Knowledge. Selected Interviews and Other Writings 1972–1977.*, szerk. Colin GORDON, Pantheon Books, New York, 1980, 55–63.

orvosok végső soron nem Lăzărescu úr betegségét gyógyítják meg, hanem a saját testéhez való viszonyát kérdőjelezik meg és *javítják* ki. Egyrészt Lăzărescu úr meg van róla győződve, hogy gyomorbántalmait és fejfájását a négy évvel korábban műtött, mostanra pedig kiújult fekély okozza. Viszont a szomszédai, a mentősök és az orvosok szinte kivétel nélkül a kissé iszákos öregúr alkohol áztatta leheletéből, azaz jelenlétének egyetlen számukra észlelhető nyomából, testének szagából vannak le következtetéseket, azzal identifikálják őt. A szakorvosok legelső benyomása a kellemetlen szájszag és a beteg dezorientált mozgása, amiket nem tünetként, hanem az idős beteg alacsony társadalmi státuszának és felelőtlen életvitelének jeleként értelmeznek. A szociális szabályok és viselkedésminták (egészségügyi) rendszerén belül tehát nem a test produkál tüneteket, hanem a hűszerű, irányíthatatlan és heterogén test maga válik a társadalmi rendből történő kivetettség tünetévé. Amennyiben Lăzărescu úr szájszaga, vérszerű hányása, azaz puszta materialitása lép identitásának helyébe, voltaképp kizáródik a kórház által preskriptív módon meghatározott fogalomrendszerből, és egyfajta „még nem” közttes állapotba kerül. Ezt a köztességet Julia Kristeva az abjekt fogalmával írta le. Az abjekt a nyelvi, szimbolikus rendből kitaszított periférikus Másik, ami a civilizált társadalom számára undort, viszolygást kelt. Általában a holttestet szokás példaként felhozni, de abjekt alatt a posztstrukturalista szakirodalom⁶ gyakorlatilag a fizikai test fluid, biokémiai folyamatok és (szexuális) ösztönkésztetések által vezérelt, nyelvi tabukkal elfedett valóságát érti. Nem puszta tárgy (objektum), de nem is vált még szubjektummá, ezért marad kívül a jelentésalkotás társadalmi terein mint – Kristeva szavaival élve – „bukott tárgy”⁷. Lăzărescu úr a film elején még egy ilyen „bukott tárgy”, a rendszerből kizáródott negatív referenciapont, ami az egészségügy szemében nem bír a kulturált páciens, azaz a szubjektum pozíciójával. Beszédes az a jelenet, amelyben Lăzărescu úr kikéri magának a cinikus orvos magatartását és lealacsonyító hangnemét, mire a mentős tisztak a páciens *kötelességét*, helyes viselkedését kéri rajta számon, azt, hogy hogyan *beszélhet*. A jelentést és tudást áramoltató kórházi viszonyrendszerben elvárt alázatosságát firtatják, azt az alávetettséget, amelynek révén a szubjektumnak „ideológiailag meghatározott helyzeteket kell elfoglalnia ahhoz, hogy hozzáférjen a valóság (egyfajta)

6 Ehhez vö. Kiss Attila Attila, *Ki olvas? Posztsemiotika*, Helikon 1995/1–2., 5–13.

7 GYIMESI Tímea, *Az abjekt Julia Kristeva szubjektum-felfogásában*, Helikon 1995/1–2., 140–143.

ismeretéhez, tudásához, és hogy önmaga identitását és identitásának környezetét kijelenthesse. A szubjektivitás diszkurzív működések funkciója és terméke.”⁸

Pácienssé válni

A szakorvosok tehát nem félreolvassák Lăzărescu úr *szóbeli* panaszait és testének irányíthatatlan jelenségeit, hanem egyáltalán nem hajlandók valódi, a test heterogenitását (jelen esetben a betegséget) megvilágító tünetként kategorizálni őket. Elvitatják Lăzărescu úr saját – fizikailag átélte és nyelvi szinten reprezentált – testtapasztalatát, amikor az öreg azt állítja, a fekélye miatt gyötri fejfájás. Voltaképp itt kétfajta testkoncepcióval van dolgunk. Pontosabban Merleau-Ponty és Michel Henry fogalmait használva „a külsőleg megjelenő és tanulmányozható test (Körper, Corps), illetve a belsőleg megélt hússzerű öntapasztalás (Leib, chair)”⁹ aspektusairól van szó. Puiu filmje e belső (abjekt) testtapasztalat és az egészségügy által a vizsgálatok, kórlapok, valamint diagnosztikus nyelvére lefordított testkép feszültségét tematizálja. Még szomszédai is csak akkor hívják ki a mentőket, miután az idős úr véreset hányt, nem pedig szóbeli beszámolóját, panaszkodását, egyszóval a tudatos nyelvhasználatát követően. Látna a véres hányadékot, Lăzărescu úr szomszédai a fekélygyógyszer betegtájékoztatójából próbálják meg kitalálni, hogy pontosan mikor és hogyan adható be, mire a sűrűn szőtt sorokat olvasó szomszéd tanácstalanul megjegyzi, hogy „nem tudom, mit mondjak”. Az orvosi szakzsargon és előírások már ekkor ráíródnak Lăzărescu úr testi tüneteire, tágabb értelemben pedig létezésére. A posztstrukturalista felfogás szerint ugyanis a szubjektum nem uralja a saját identitásának megképzéséhez szükséges nyelvet, más szóval nincs az igazság birtokában. Foucault bináris, elfogadásra és kirekesztésre épülő rendszerekben, „igazságregzsimekben”¹⁰ helyezi el a szubjektumot, olyan hatalmi jelentés-összefüggések társadalmilag és történelmileg változó hálózatában, amely a szubjektum számára kijelöli az önmagáról való tudás és az ehhez való hozzáférés eszközeit és határait. A konfliktus tehát nem abban áll, hogy Lăzărescu urat megfosztják a pácienssé válás jogától, hanem arról van szó, hogy rossz páciensként viselkedik,

8 Kiss, I. m., 8.

9 SZÉPLAKY Gerda, *Kísértet a filozófiában. A test helye a karteziánus világgépben* = Uő., *Az ember teste. Filozófiai írások*, szerk. SZÉPLAKY Gerda – VAJDA Mihály, Kalligram, Pozsony, 2011, 105.

10 Kiss, I. m., 8.

mivel önazonossága saját immanens testtapasztalata és fájdalma alapján épül fel, az egészségügy hierarchijába és logikájába nem beilleszthető módon. Az első orvos épp ezért nem hajlandó foglalkozni vele, mert a beteg leromlott állapotát az alkoholizmussal azonosítja, és mint leereszkedően megjegyzi: „ezt nem én csináltam”. Azaz Lăzărescu úr korporális jelenléte kívül esik a kórház által uralt normatív keretrendszeren. A feladat tehát az, hogy saját reprezentációs gyakorlatai révén a hatalom olyan szimptomákat azonosítson, amik homogén testként, ezáltal pedig szubjektumként teszik olvashatóvá Lăzărescu urat.

Amikor néhány vizsgálatot követően a szakorvosok felfedezik, hogy tényleg baj van, a testi tünet mint olyan már az egészségügy nyelvi aktusaként tételeződik. Ez alatt azt értem, hogy noha a tüneteket fizikailag Lăzărescu úr produkálja, pontosabban az ő testéből erednek, azok valójában nem a beteg(ség)et és a szenvedést kiváltó tényleges okokat definiálják, hanem a páciens helyét rögzítik a kórház hatalmi struktúráján belül. „A hatalom – az egészség, gondoskodás vagy igazság szellemisége értelmében létjogosultságot nyerő – felügyeleti és rendszabályozó szervei mintegy a normalitás előírásainak inskripcióival látják el a testet.”¹¹ A hatalmi logika szerint Lăzărescu úr csak így válhat *esetté*, azaz szubjektummá. Miután orvosai – látva a dülöngélő öregurat – először megvetésüket fejezik ki, néhány vizsgálatot követően a kórház „sürgős – nem sürgős” nyelvi kategória-rendszerében mint „nem sürgős” esetet helyezik el, és tagadják meg tőle az azonnali ellátást. Ezáltal a fizikai test problematikus, heterogén jelenlétét küszöbölik ki és írják felül.

Ez a korrekció még akkor is érvényes marad, amikor az „orvosi tekintet” a különböző diagnosztikai eljárások során csupán annak fragmentumaiban, az egyes szerveken keresztül teszi láthatóvá a páciens testét. Így fedezik fel, hogy Lăzărescu úrnak vérömleny van az agyában, illetve gyomorrákban haldoklik. Egyedül a vérömleny műthető, de az operáció valójában nem életmentő, mivel csak arra irányul, hogy Lăzărescu úr ne a kórházban, hanem otthon haljon meg. Abjekt holttestként ugyanis az intézmény kulturált, hierarchikus terében már nem tudnának vele mit kezdeni. A cselekmény íve ezért az abjekt „még nem” állapotból a „már nem” felé tartó mozgást, a szubjektum képződésének folyamatszerűségét, illetve annak két végpontját rajzolja meg. Azt az átcsapást, amely során Lăzărescu úr az orvosi diagnózis forma-

11 KÉRCHY Anna, *Tapogatózások. A test elméleteinek alakzatai* = <https://www.apertura.hu/2009/tel/kerchy-2/> (Utolsó hozzáférés: 2021. 04. 12.)

lizált jelentéstulajdonító aktusai révén végül úgy íródik bele a hatalmi struktúrába, hogy közben folyamatosan romlik a fizikai, testi állapota. Más szóval a leépülés és a haldoklás a kórház által jól körülhatárolt szemantikai kategóriaként tételeződik, és mint ilyen, Lăzărescu úr teste elvárt módon, „helyesen” viselkedik. Nem haldoklik, hanem műtétre vár. Szubjektumként ugyanis nem uralja azokat a jelölőfolyamatokat, amelyek során beteg, de kezelhető és mindenekelőtt homogén testként konstruálódhat a kórházon belül. A homogenitás jelen kontextusban a kontrollálhatóságra vonatkozik, hiszen az agydaganat és a gyomor vizsgálati képe a kórházi apparátus reprezentációs gyakorlatai során a „műthető – nem műthető” oppozícióba szorítják, ezáltal legitimálják a testet. A diagnózis azáltal, hogy prediktálja a testen végezhető eljárásokat, kizárja a nyelvből az olyan marginális jelenségeket, mint a felfakadó visszerek vagy a bevizelő páciens.

A test gyóntatása

A szubjektummá válás másik, az eddigiekkel összefüggő módja, hogy a hatalom voltaképp beszélteti a szubjektumot, ami ezáltal egy folyamatos megszólítotttságban van. Amikor az orvosok újra és újra kifaggatják Lăzărescu urat annak panaszairól, illetve megfeddik viselkedése miatt, tulajdonképpen gyóntatják, folyamatos önvizsgálatra készítetik. Jelen esetben az anamnézis feleltethető meg ennek a gyakorlatnak: a szubjektum visszaemlékezése, ha úgy tetszik, vallomása saját betegségéről, korporális létéről, de már a hatalom által preskriptív módon meghatározott nyelvi, ideológiai kontextuson belül. Ez a Foucault által „lelkipásztori hatalomnak”¹² nevezett elnyomó technika a társadalmi rend által meghatározott normatív igazság kimondására és elfogadására készíteti az egyént, mivel nem a szubjektum, hanem a hatalom a tudás abszolút záloga. A keresztény kultúrkörből kölcsönzött fogalom a modern elnyomó társadalmi rendszerek és intézmények mindegyikére jellemző, oly módon, hogy a szakrális értelemben vett üdvözülés helyett a hatalmi tekintély által garantált egyéb szokások és jelentések összefüggésében fixálják az individuumot. A kórház mint jelentésalkotó rendszer a testen keresztül, az egészség és a fizikai jólét kulcsjelölő

12 Michel FOUCAULT, *A szubjektum és a hatalom*, ford. Kiss Attila Atilla = *Testes könyve II.*, szerk. Kiss Attila Atilla – Kovács Sándor – ODORICS Ferenc, Ictus és JATE Irodalomelmélet Csoport, Szeged–Budapest, 1997, 267–293, 274.

mentén határozza meg az egyetlen érvényesülési módot a szubjektum számára. Lázárescu úr ennek ellenáll. Amikor az orvos megkérdezi, vannak-e rokonai, azaz a társadalmi szerveződés egy másik intézménye, a család felől érdeklődik, a kisnyugdíjas férfi csak azt ismételteti, hogy neki fekélye van. Azért beszéltek és javítják ki Lázárescu úr saját fájdalmából fakadó léttapasztalatát, hogy az önnön testéről alkotott képet és tudást az intézmény nyelvi kódjai, mintázatai és az ezeket szabályozó gyakorlatok váltsák fel. Ugyanakkor a szakzsargon mellett a nyelv informális használata is egy bizonyos pozíciót ír elő a beteg számára, amikor az orvosok Lázárescu úrra vádlokként, míg a sebészeti osztályra vágóhídként hivatkoznak. Foucault szerint ez a fajta interpelláció és önhermeneutika ugyanakkor a szubjektum számára szükségletként jelenik meg. Pontosan ezért kell Lázárescu úrnak aláírnia a műtét előtti beleegyező nyilatkozatot, amivel igazolja, hogy autonóm módon ő maga kéri azt a beavatkozást, ami de facto csak az intézményi mechanizmusok olvasatában *életbe vágó*. Puiu ennek a hatalomtechnikai módszernek a kritikáját, illetve kudarcát fogalmazza meg a fokozatos elnémulás motívumával. A fellépő afázia miatt a doktorok nem értik, mit mond a beteg, nem tudják dekódolni a szubjektum saját testtapasztalatáról alkotott reprezentációs kísérletét, ezért csak a kórlapon szereplő adatokat böngészik. A beleegyező nyilatkozatot a (félre)beszélő Lázárescu úr elutasítja, és az utolsó artikulált mondat, ami elhagyja a száját, az, hogy „nem akarom.” Az őt műteni készülő szakorvos pedig cinikusan visszakérdez, hogy mi az, amit az idős beteg nem akar *tőle*. Valójában viszont a kórházat működtető tekintély követeli meg a rögzített jelentések és viselkedésminták révén kijelölt szubjektumpozíció betöltését, ezt mégis az egyén belső igényeként tünteti fel.

Újrakeretezett testkép

Lázárescu úr lázadása nem pusztán verbális, hanem testi síkon is megjelenik. Amikor befektetik és leszíjazzák a tomográfban, hogy felvételeket készíthessenek a gyomráról, összevizezi magát. A szakorvos ragaszkodik hozzá, hogy majd csak a vizsgálat után tegyék tisztába. Ekkor jól kirajzolódik a test ösztönszerű, undort keltő „alantassága”, valamint a kórházi apparátus révén, *tisztán* technikai úton reprezentált testkép közti feszültség. Az orvos ignorálja a bevizelő páciens, annak visszereit és szűnni nem akaró remegését, méghozzá azért, hogy

a biopolitikai rezsim képző eljárása során a test láthatóvá válik az autoritás számára. A test ilyen módon medializált a hatalmi diskurzusok viszonyrendszerében, így megfosztva minden hűszerű, materiális jellegétől médiumként, jelen esetben CT-felvételként válik hozzáférhetővé. Más szóval a belső testtapasztalat intézményi, társadalmi szinten feloldódik a képtapasztalatban.¹³

A testünk önészlelése (az az érzés, hogy testben élünk) elengedhetetlen feltétele a médiumok feltalálásának, a médiumokat ugyanis tekinthetjük technikai vagy mesterséges testeknek, amelyeket arra terveztek, hogy egy szimbolizációs folyamatban testeket helyettesítsenek. A képek, úgy tűnik, hasonlóképpen léteznek a médiumokban, mint ahogyan mi a testünkben.¹⁴

A test ennek következtében egyfajta hiányként tételeződik, amelyet a különböző (főleg vizuális) médiumok helyettesítenek, így tulajdonképpen a testről mint utópiáról beszélhetünk. Foucault szerint¹⁵ a test azért utópikus, azaz konkrét térrel nem rendelkező hely, mert a társadalmi értelemben vett korporális jelenlét a normatív fogalmi hálók, illetve médiumok kulturális, hatalmi összefüggésében ölt alakot, azaz mindig külső reflexióra szorul. A *Lăzărescu úr halála* erre már a nemzetközi plakátjával is utal, amennyiben azon csak a hordágy, Lăzărescu úr ruhái és macskája, valamint a kórterem csempézett fala láthatóak. A kérdéses test nincs sehol, pusztán a kórházi apparátus definiálja és közvetíti róla legitim képet. A medializáltság azonban nem pusztán vizuális síkon értendő. Ahhoz, hogy a test, illetve az idegrendszer diszfunkcióit mérhetővé tegye, a neurológus reflexkalapácsot használ, vagyis a mediális visszacsatolás révén teszi közvetett, homogén egésszé, ezáltal pedig diagnosztikai szempontból olvashatóvá Lăzărescu úr állapotát.

Bolter és Grusin szerint „médium az, ami remedializál”.¹⁶ Minden médium hibrid abban az értelemben, hogy más médiumok reprezen-

13 Vö. NEMES Z. Márió, *Vírussá-válás. A karanténsubjektum médiaantropológiája biopolitika és pszichopolitika kontextusában*, Apertúra 2020/3., <https://www.apertura.hu/2020/osz/nemes-z-virus-sa-valas-a-karantenzsubjektum-mediaantropologiaja-biopolitika-es-pszichopolitika-kontextusaban/> (Utolsó hozzáférés: 2021. 07. 30.)

14 Hans BELTING, *Kép, médium, test. Az ikonológia új megközelítésben*, ford. MATUSKA Ágnes = <https://www.apertura.hu/2008/osz/belting/> (Utolsó hozzáférés: 2021. 04. 12.)

15 Vö. Michel FOUCAULT, *Az utópikus test*, ford. URBÁN Bálint, Tiszatáj 2014/2., 84–88.

16 David Jay BOLTER – Richard GRUSIN, *A remedializáció hálózatai*, ford. BABARCZI Katica = <https://www.apertura.hu/2011/tavasz/bolter-grusin-remedializacio-halozatai/> (Utolsó hozzáférés: 2021. 04. 12.)

tációs technikáit felhasználva teremti meg a valósághoz való hozzáférés új, legitim formáit. A fotó a festészet, a film pedig a fotó és a színház mediális tulajdonságait csomagolja újra. Ez a fajta konfrontatív viszony domborodik ki Puiu filmjében a test, valamint az orvosi eszközök összefüggésében. A páciens testtapasztalatát az egészségügyi eljárások remedializálják, azaz az intézményi rezsim szintjén újrakeretezik, de kódolhatóvá teszik. Lăzărescu úr saját létélményét, fizikai állapotát és fájdalmait „hitelesen” ezek a reprezentációs módok közvetítik, azaz „jobb”, ellenőrzött tudást biztosítanak a szubjektum számára a valóságról. A remedializáció fogalma a latin *remederi* (orvoslás, gyógyítás) kifejezésből ered, vagyis az új médium nem pusztán felhasználja a régi tulajdonságait, hanem korrigálja, feljavitja és továbbfejleszti azokat.¹⁷ Lăzărescu úrral hasonló történik, ahogy a különféle fizikai és képkalkotó vizsgálatok során a saját belső öntapasztalását, identitását a hatalom által létrehozott testképpel korrigálják, ezáltal pedig az egészségügy diszkurzív rendszerén belül elfoglalhatja pozícióját. Mivel deklaráltan nem az életéért küzdenek („úgyis mindegy”), az intézményi szabályok és beavatkozások végső soron nem meggyógyítják, hanem kisajátítják a páciens testét.

Puiu filmjében így ér össze az orvoslás, a szubjektummá válás, valamint a (re)medializált testkép biopolitikai fogalomrendszere. Ugyanakkor jól kitapintható a román új hullám viszonya a paternalista hatalom cinikus, ambivalens természetéhez. Nagyon könnyű ugyanis úgy olvasni a kórházi dolgozók igyekezetét, mint ami Lăzărescu úr megmentésére irányul. Eszerint a beteg megregulázása, felvétele a rendszerbe, majd akaratán kívüli kezelése az ő érdekében történik. Azonban Lăzărescu úr csak addig bír jelentőséggel, amíg a kórházon belül mint páciens, azaz szubjektum tartózkodik, vagyis viselkedését és korporális jelenlétét az intézményi logika erőszakosan saját belső normáihoz köti, illetve az ezek által előre meghatározott identitásnak rendeli alá.

17 Vö. MILIÁN Orsolya, *Remedializáció és mediális vetélkedés az ekphrasziszokban = Kritikai Elmélet Online 4. A szinguláris: irodalmi, művészeti és bölcséleti perspektívák*, szerk. FOGARASI György – KÁLMÁN C. György – TÓTH Ákos, <http://etal.hu/kotetek/a-szingularis-2016/milian-remedializacio-es-medialis-vetelkedes-az-ekphrasziszokban/> (Utolsó hozzáférés: 2021. 07. 30.)